

Alpska pokrajina ni obnovljiva!

1 Uvod

Današnja alpska pokrajina je rezultat tesne povezanosti med antropogenimi dejavnostmi in naravnimi razvojnimi trendi. Kar danes označujemo za pokrajino, je posledica raznovrstnega medsebojnega vplivanja ekoloških, socialnih in kulturnih dejavnikov. CIPRA pokrajine ne razume le v geografskem smislu, ampak tudi kot družbeno in kulturno zaznamovano, individualno in kolektivno zaznavanje okolja. Pokrajino je razumeti kot rezultat družbenega delovanja in zaznavanja, ki je v vzajemnem odnosu s tistimi, ki delujejo in ki zaznavajo. Izhajajoč iz tega, se pojem pokrajine nanaša na Evropsko konvencijo o krajini.

Poleg tega pokrajina deluje kot posrednica fizične izkušnje. Ta ni nekaj ekskluzivnega, temveč je vsakomur na voljo. Uporabniki pokrajine niso nujno njeni lastniki. Pokrajina je tudi kulturna dediščina, manifestacija kolektivne zgodovine. Prav tako pokrajina varuje življenjski prostor in zagotavlja življenjsko pomembne vire, tako imenovane ekosistemske storitve. Pokrajina je tako nepogrešljiva za spodbujanje in varovanje biotske raznovrstnosti.

Pokrajina je za obravnavo socialnih in političnih vprašanj bistvena. CIPRA jih je raziskovala v okviru alpske ključne teme *Pokrajina* v letih 2019-2020. Zaključek ključne teme je pričujoče stališče, ki je bilo pripravljeno v širokem in participativnem procesu, v katerem so sodelovali predstavniki CIPRE, mladi alpski prebivalci in strokovnjaki iz vseh alpskih držav.

V svoji strukturi pričujoči dokument prevzema heterogeno mozaično strukturo (alpskih) pokrajin in prikazuje zahteve, na podlagi katerih je mogoče razumeti in ohraniti glavne značilnosti tega pokrajinskega mozaika. Za pristop CIPRE k obravnavi pokrajine je značilno upoštevanje obeh načel: pokrajine v smislu skupnega (*commons*) in pokrajine kot predmeta izpogajanj (2. poglavje). Na razumevanje specifičnih oblik rabe pokrajine, ki še posebno zaznamujejo pokrajino, se nanaša naslednjih pet zahtev (3. poglavje): prometno nedostopne in neposeljene pokrajine (3.1), kmetijstvo (3.2), energija (3.3), prosti čas (3.4) in urbanizacija (3.5). Ravno pri obravnavanju prometno nedostopnih in neposeljenih pokrajin je opazna velika odgovornost alpske družbe, saj danes v Evropi na take pokrajine le še redko naletimo. Za vsako od petih stališč so opisani trendi in zahteve, kot jih vidi CIPRA. Iz tega izhajajoče zahteve pa kažejo pot k trajnostnemu razvoju Alp.

2 Načela

CIPRA razume pokrajino kot skupno (*commons*) in zahteva, da se pokrajinsko politiko izpogaja v participativnih procesih.

2.1 Pokrajina kot skupno (*commons*)

V Alpah obstaja dolga tradicija skupnega upravljanja in rabe skupnega (*commons*), kot so pašniki, voda ali gozdovi. Pokrajina kot taka se lahko šteje za skupno. Pojem skupno, *commons* je širši od pojma javno dobro. Skupno je to, kar proizvedemo skupaj, kar je na voljo

javnosti ali kar nam je podarjeno od narave, denimo materialni in nematerialni vidiki kot tudi družbeni odnosi, ki skupno ustvarjajo, ohranjajo in varujejo. Poleg tega k skupnemu spadajo tudi pravila in norme, ki ustvarjajo pomembne spodbude in okvirne pogoje za skupno delovanje.

Če alpsko pokrajino razumemo kot skupno, to omogoča spodbuden in učinkovit odnos med človekom in naravo, ki omogoča človekov obstoj ter spodbuja skupne in naravne vrednote. Gorska pokrajina tako deluje kot neke vrste laboratorij za skupno in za deliberativno demokracijo¹, za človeka v času podnebne krize in izumiranja vrst.

Pri tem so odločilnega pomena prakse in procesi, kako se skupno dobro ustvarja, uporablja in upravlja. Tako se na primer terase, namakalni sistemi in alpski pašniki plod skupnega dela, skupaj se uporabljajo. Zaradi tega so se pokrajine nenehno spreminjale.

Če pokrajine v tem smislu razumemo kot skupno, postane jasno, da se morajo pravila ravnanja s pokrajino prilagoditi tudi spreminjajoči se, pluralistični družbi. Tako je treba v razprave, pomembne za pokrajino, v večji meri pritegniti tudi ženske, mlade ali priseljence. Precejšen del alpskega območja je v javni lasti. Kdo sme in kdo naj odloča, kako naj se pokrajina razvija? Pogosto je treba upoštevati specifična lokalna pravila, denimo, ko gre za ustanavljanje novega narodnega parka – kdo naj v takem primeru odloča o »uporabi« tega skupnega dobra, čigar vpliv sega daleč prek njegovih meja? Poznavanje skupnega in njegove vrednosti mora postati skupno dobro. Skupno se mora uveljaviti v kulturnem smislu in postati prepoznavno v zakonodaji.

V Alpah obstajajo številni primeri »novega skupnega dobra«, ki se navezujejo na pokrajino, npr. kultura prehrane ali solidarnostno kmetijstvo. Da bi se tovrstni pristopi uveljavili in nadalje razvijali, je treba upoštevati načela Elinor Ostrom² o upravljanju skupne lastnine.

2.2 Izpogajanje pokrajine

Pokrajina odraža različne, stalno spreminjajoče se družbene potrebe in interese. Te potrebe in interese je treba usklajevati na pregleden način. Očitno je, da se pri sprejemanju odločitev glede ravnanja s pokrajino premalo upoštevajo interesi, povezani z varovanjem okolja, biotske raznovrstnosti, podnebja in vode, in da se namesto tega prednost pogosto daje gospodarskim interesom (gl. 3.1 Razvojno šibkejša in slabše dostopna območja).

Učinkovita pokrajinska politika je način za uveljavitev udeležbe, da bi tako civilna družba, zasebne organizacije in upravni organi prepoznali vrednost pokrajine, njeno vlogo v družbi in pogosto tudi dramatične spremembe v pokrajini, ki jih povzroča človek s svojimi dejavnostmi, obenem pa je tudi sredstvo za določanje ciljev ravnanja s pokrajino. Smiselna in v prihodnost usmerjena pokrajinska politika mora zagotavljati učinkovite instrumente za spodbujanje sodelovanja javnosti in njenih različnih interesov. Zagotoviti mora, da imajo interesi za ohranitev naših naravnih virov, ti so vsi del pokrajine, ravno tako veliko težo kot interesi ekonomskega razvoja. Zato mora politika tudi poskrbeti za to, da se kazalniki kakovosti pokrajine, kot sta biotska raznovrstnost, izgled pokrajine ali zdravje tal, še dodatno ne poslabšajo.

¹ Pojem *deliberativna demokracija* označuje tako koncepte, v katerih je osrednjega pomena javno posvetovanje, kakor tudi njihovo uresničevanje v praksi. Bistvena značilnost deliberativne demokracije je javni diskurz o vseh političnih temah, ki ga označujemo tudi kot *deliberacija* (Wikipedija; deliberativna demokracija, dostopno 2. 11. 2020).

² Elinor Ostrom (1990): *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Ostromova je leta 2009 za svoje znanstvenoraziskovalno delo na področju analize ekonomskega upravljanja prejela Nobelovo nagrado za ekonomijo.

V ta namen je treba dosledno uporabljati in izvajati obstoječe predpise, kot sta *Evropska konvencija o krajini* ali *Alpska konvencija*: prva predvideva, da podpisnice sprejmejo politiko na področju pokrajine in zmanjšajo konkurenco pri pristojnosti organov odločanja, medtem ko Alpska konvencija kot zavezujoči pravni akt od alpskih držav zahteva sprejetje potrebnih ukrepov za varstvo, urejanje in po potrebi tudi obnovo narave in pokrajine v alpskem prostoru³. Poleg tega podpisnice spodbuja k prilagajanju rabe prostora ekološkim ciljem in zahtevam ter k varčni in za okolje sprejemljivi rabi virov in prostora⁴.

Kar zadeva pomembno družbenopolitično vlogo, ki jo imajo pokrajine, CIPRA zahteva krepitev izobrazbe ter ozaveščenost na področju pokrajine. Ko se ljudje počutijo ogroženo in ko so vključeni, tudi prevzamejo odgovornost za svoje okolje. Naučijo se prepoznavati ne le nenadne, temveč tudi postopne spremembe v pokrajini, in se nanje odzvati. Tako postane trajnostni razvoj konkreten ter razumljiv in neposreden.

CIPRA zahteva udeležbo javnosti, lokalnih in regionalnih upravnih organov in drugih zainteresiranih skupin z namenom ozavestiti civilno družbo, zasebne organizacije in organe oblasti o vrednotah pokrajine in njeni vlogi v družbi. Za potrebe njihovega vključevanja v oblikovanje pokrajinske politike je treba opredeliti procese, kot jih za to določa Evropska konvencija o krajini.

3 Trendi in izzivi

3.1 Razvojno šibkejša in slabše dostopna območja

Alpe pogosto veljajo za divjo, slabše dostopno pokrajino. Jasno razlikovanje med razvojno šibkejšimi in slabše dostopnimi ter dostopnimi pokrajinami je skorajda nemogoče, saj značilnosti enih postopno prehajajo v druga, prehod med njimi je pogosto zvezen: številne so deloma razvojno šibkejša območja, deloma pa so to območja z visoko naravno vrednostjo, ki pa imajo le redko ustrezen varstveni status.

Trendi in izzivi

Trenutno marsikje v Alpah poteka proces pospešenega razvoja območij, za katera sta značilni slaba prometna dostopnost in odmaknjena lega: gradijo se ceste, žičniška ali energetska infrastruktura. Največ vrednosti pri tem izgubljajo ravno pokrajine, ki zaznamujejo naš pogled na Alpe. Čim več pokrajin bo postalo dostopnih, bolj se bo pokazala vrednost slabše dostopnih, pa naj bo to z ekološkega vidika v smislu ohranjanja biotske raznovrstnosti, z ekonomskega vidika v smislu prostora, privlačnega za turizem, ali z družbenega vidika v smislu medgeneracijske pravičnosti in izkustvenega prostora. Sočasno obstajajo območja, za katera sta značilni stagnacija območja in depopulacija. Te pokrajine, ki jih je stoletja oblikovala tudi človeška roka, so tako vedno bolj prepuščene same sebi.

³ Protokol Alpske konvencije o varstvu narave in urejanju krajine, www.alpconv.org

⁴ Protokol Alpske konvencije o urejanju prostora in trajnostnem razvoju, www.alpconv.org

Zahteve

Razvojno šibkejša in slabše dostopna območja so zlasti z ekološkega vidika nujno potrebna, saj gre za zavarovana območja in potencialni prostor, namenjen divjini in biotski raznovrstnosti. Tudi glede pokrajinske estetike so ta območja nepogrešljiv element. Zaradi pomena, ki jih imajo za splošno javnost in naravo v Alpah, je te pokrajine treba nujno ohraniti. Za to so potrebni regulativni posegi, ki bodo ustavili napredujoči razvoj.

Prostorsko in pokrajinsko načrtovanje obsega številne instrumente, ki se v posameznih alpskih državah različno uporabljajo. Če naj bo načrtovanje učinkovito, urejeno in usmerjeno v prihodnost, je treba najprej izboljšati podatke o razvojno šibkejših in slabše dostopnih pokrajinah na območju Alp in jo poenotiti. CIPRA na podlagi teh podatkov zahteva, da se obstoječi predpisi pregledajo v smislu določb Alpske konvencije⁵ in po potrebi izboljšajo. Cilj je namreč zavarovati manj in slabše dostopne pokrajine in s tem povezane potenciale za neovirani naravni razvoj. Poleg tega je treba v skladu z ničelnim neto ciljem EU⁶, ki se nanaša na rabo zemljišč, oceniti, kako zmanjšati rabo novih zemljišč. Alpske države čaka na tem področju še veliko dela.

Tudi procese v regijah, kjer se soočajo z odseljivanjem prebivalstva, je treba spremljati na podlagi v prihodnost usmerjenega prostorskega načrtovanja. Potreben je pogum za preučitev, ali je stanje današnje poselitve v Alpah mogoče povsod ohraniti – po drugi strani pa ljudje, ki si v teh dolinah prizadevajo za ohranitev kulturne pokrajine, potrebujejo podporo, spodbudo in pomoč strokovnjakov, da bi lahko v regiji, kjer število prebivalcev upada, samostojno oblikovali svoje življenje.

3.2 Pokrajina in kmetijstvo

Kmetijstvo močno in zelo raznovrstno zaznamuje alpsko pokrajino. Po eni strani poznamo številne prepoznavne oblike kulturne pokrajine, kot so terase, vinogradi, kostanjevi gozdovi ali pašniki, ki so rezultat stoletne kmetijske rabe zemljišč, v novejšem obdobju pa na območju Alp podobo pokrajine izrazito oblikuje tudi intenzivna kmetijska dejavnost s svojimi monokulturnimi nasadi.

Trendi in izzivi

Alpske pokrajine, za katere je značilna kmetijska raba tal, so bile v zadnjih desetletjih deležne velikih preobrazb. Bolj odmaknjena in za kmetijsko rabo manj ugodna zemljišča se zaraščajo oz. ogozdujejo, tudi zato, ker proizvodi alpskega trga le stežka konkurirajo na svetovnem trgu. Tako se ne izgubljajo le za biotsko raznovrstnost pomembna odprta zemljišča⁷, temveč propadajo tudi s tem povezane kulturne prakse in artefakti, ki že stoletja zaznamujejo alpsko pokrajino: poti, terase, suhi zidovi, manjši hlevi ali skednji. Povsem drugačne so razmere pri legah, kjer so razmere za kmetijsko dejavnost ugodne: intenziviranje kmetijstva temelji na množični uporabi strojev, antibiotikov, gnojil, pesticidov in dodatnem namakanju, kar ima seveda neizogibno negativne posledice za biotsko raznovrstnost in zdravje tal. Pozabiti ne smemo niti živinoreje: z večanjem produktivnosti se izgublja tradicionalna paša, kar ima prav

⁵ Protokol Alpske konvencije o urejanju prostora in trajnostnem razvoju, zlasti čl. 1c), 2c), 3c), 4(2), 8(4), 9(4); Protokol Alpske konvencije o varstvu narave in urejanju krajine; Protokol Alpske konvencije o turizmu: zlasti čl. 10; Protokol Alpske konvencije o varstvu tal, zlasti čl. 7.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52011DC0571>

⁷ Opuščanje alpskih obdelovalnih zemljišč, katerih raba je ekološko odgovorna, in njihovo ogozdovanje kratko- in srednjeročno povzroča izgubo biotske raznovrstnosti, vendar pa dolgoročno opazovanja kažejo, da neovirani razvoj in dinamika narave – še zlasti takrat, ko gre za velike površine – pozitivno vplivata na vrstno sestavo.

tako negativne posledice za dobrobit živali in pokrajino. Subvencije, namenjene podpori kmetijstva, imajo v vseh alpskih državah deloma hude negativne posledice za vrstno pestrost, zdravje tal in snovne cikle⁸.

Zahteve

V alpskih dolinah je treba intenzivno kmetijstvo načrtovati tako, da bo sprejemljivejše za okolje in pokrajino. Potrebne so spodbude za ohranjanje biotske raznovrstnosti, zdravih tal, dobrobiti živali in opustitev rabe pesticidov, ki je še posebno škodljiva za okolje⁹.

Kulturne pokrajine posebne vrednosti je treba popisati in zavarovati, njihovo varstvo in ohranjanje mora podpreti država. Zlasti v južnih Alpah ta proces ovira lastniška razdrobljenost parcel, kar bo treba pregledati in posodobiti.

Zaradi naraščajočega gospodarskega pritiska se tudi v alpskem prostoru gradijo vedno večji kmetijski objekti, deloma celo tolikšnih razsežnosti, da lahko značaj celotnih vasi in pokrajine spremeni že ena sama taka zgradba. Kmetijstvo, ki je za pokrajino sprejemljivejše, ne sme končati na robu polj – tudi zgradbe je treba v pokrajino umestiti tako, da se prilegajo prostoru.

Učinkovit sistem spodbud mora zagotavljati, da so finančne podpore deležna kmetijska gospodarstva, ki s svojimi dejavnostmi ali z opustitvijo dejavnosti pripomorejo k ohranjanju kulturne pokrajine ter njenih ekoloških in socialno-ekonomskih funkcij. Pri neposrednih plačilih bi morale imeti prednost storitve splošnega interesa, zlasti tiste, ki koristijo ohranitvi kulturne pokrajine in naravne pestrosti. Tako na primer mora biti ekonomsko upravičena ekološko smiselna diverzifikacija poljedelskih rastlin. Visokokakovostna mikroproizvodnja mora postati prejemnica učinkovitejše podpore in imeti prednost pred množično proizvodnjo. Taka načela in spodbude morajo biti opredeljene v skupni kmetijski politiki EU¹⁰ in sočasno tudi v švicarski kmetijski politiki. Vsaj težnjo v to smer nakazuje v kmetijski politiki EU *Strategija od kmetije do vilice*¹¹.

Prav pri potrošnji kmetijskih proizvodov, ki so pogosto neposredno povezani z alpsko pokrajino, obstajajo izjemne možnosti. Pristope k spodbujanju regionalne in trajnostne potrošnje ter identificiranju z alpsko pokrajino, kot je npr. solidarnostno kmetijstvo, je treba nujno krepiti tudi v Alpah.

Da bi hribovsko kmetijstvo postalo inovativnejše in odpornejše, potrebuje ustrezne strategije. Nova in inovativna generacija mladih kmetovalcev mora biti deležna podpore in usposobljena za proizvodnjo kakovostnih proizvodov, ki bodo pokrivali stroške, a zagotoviti ji je treba tudi boljše dostopnost do zemljišč in tržišča.

3.3 Pokrajina in energija

Energetski prehod je nujen: za varstvo podnebja, za zmanjšanje naše porabe neobnovljivih virov ter za učinkovito varstvo narave in biotske raznovrstnosti. Nujna pa sta tudi močno povečanje učinkovitosti in zadostnosti ter zmerni razvoj obnovljivih virov energije.

⁸ Prim.: Gubler, Ismail & Seidl 2020: Biodiversitätsschädigende Subventionen in der Schweiz. WSL Heft 92, 2020.

⁹ Prim.: Schiebel, A. (2017): Das Wunder von Mals.

¹⁰ Common Agricultural Policy (CAP): https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en

¹¹ Prim.: Farm to Fork Strategy https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en

Trendi in izzivi

Koliko naprav in opreme za proizvodnjo vetrne, vodne, sončne in biomasne energije je treba postaviti za uresničitev energetskega prehoda, na katerih lokacijah? Obstaja nevarnost, da bo gradnja oz. postavitve tovrstne infrastrukture uničila še zadnje odmaknjene in neokrnjene pokrajine ter občutljive ekosisteme na območju Alp, kjer je raba prostora že intenzivna (prim. 3.1 Razvojno šibkejša in slabše dostopna območja). Z rastjo prometa, čedalje večjim pritiskom poselitve in vse bolj intenzivno rabo prostora v rekreativne namene se povečuje pritisk na pokrajino, floro in favno.

Zahteve

Glede na učinke podnebnih sprememb CIPRA načelno podpira zahtevo po energetskem prehodu, vendar je treba prehod izpeljati tako, da ne bo škodljivo vplival na izjemno naravno okolje, biotsko raznovrstnost in edinstveno alpsko pokrajino. Energetski prehod ne sme postati izgovor za izkoriščanje zadnjih še neokrnjenih naravnih virov v Alpah in s tem povzročanje škode pokrajini. Na prvem mestu mora biti zmanjšanje porabe energije in ločitev porabe energije od družbene in gospodarske rasti.

CIPRA zato zahteva usklajeno načrtovanje, ki definira tako prednostna kakor tudi izključitvena območja. Ker se vplivi energetske infrastrukture, npr. vodna ali vetrna energija, ne ustavijo na državnih mejah, CIPRA ocenjuje, da je nujno potrebno nacionalno načrtovanje ali pa, če je to možno, načrtovanje na vsealpski ravni. Če so pristojnosti nižjih upravnih ravni na področju načrtovanja prostora prevelike, to vodi v neusklajeni razvoj.

Energetska infrastruktura na zavarovanih območjih ne sme škodljivo vplivati na osrednji varstveni namen. Energetska infrastruktura je treba povsem opustiti v narodnih parkih, na drugih zavarovanih območjih s strožjim varstvenim režimom, na posebnih območjih varstva za ptice ali območjih, za katera je značilna visoka stopnja divjine. Upoštevati je treba tudi estetski vidik pokrajine in varstvo rekreacijskih območij. Poleg tega ključnega pomena ni le vrednotenje energetske infrastrukture v ožjem smislu, temveč tudi preverjanje, katere infrastrukture so pomembne za gradnjo in razvoj.

Skladno s Protokolom Alpske konvencije o energiji je treba poleg tega na mednarodni ravni uveljaviti za okolje sprejemljivo proizvodnjo, distribucijo in rabo energije ter spodbujati uresničevanje ukrepov za varčno ravnanje z energijo. Prednostna naloga mora vedno biti zmanjšanje porabe s sprejemanjem ukrepov za večjo energetsko učinkovitost in ukrepov za doseganje zadostnosti.

3.4 Pokrajina in prosti čas

Naj gre za alpsko smučanje, tek na smučeh, pohodništvo, plezanje, jadrarno padalstvo, soteskanje ali gorsko kolesarjenje – prostočasne dejavnosti imajo v vsakdanjiku ali počitniškem času izredno velik vpliv na pokrajino in zaznamujejo njeno podobo. Nasprotno pa so prav prostočasne dejavnosti tiste, ki zaznamujejo naš pogled na alpsko pokrajino, pa naj bo to pogled alpskega prebivalca ali enega od milijonov obiskovalcev alpskega prostora. Tak pogled na pokrajino se nenehno širi prek množičnih medijev, ki pokrajino predstavljajo kot kuliso za preživljanje prostega časa in doživljanje pustolovščin.

Trendi in izzivi

Alpe so ena od najpomembnejših turističnih in prostočasnih regij v Evropi. Izredna raznolikost pokrajine in ekosistemov omogoča izvajanje številnih prostočasnih dejavnosti. Zaradi tega je

alpska pokrajina ranljiva in obenem igrača za uveljavljanje kratkoročnih, ozko zastavljenih interesov. Grozi ji nevarnost, da bo zaradi številnih želja in zahtev izpostavljena prekomerni rabi. Meja obremenitev je že marsikje dosežena ali celo prekoračena. Z novim odkrivanjem maloštevilnih in prometno manj dostopnih delov narave v času koronakrize obstaja nevarnost, da bodo zdaj zaradi tega prizadeta manj obiskana območja (prim. 3.1 Razvojno šibkejša in slabše dostopna območja).

Pod katerimi pogoji lahko vsakdo uporablja pokrajino in naravo tudi v prihodnje? Ali so potrebne omejitve pri dostopanju v posebno občutljivih območjih in kako bodo obravnavane? Odgovori na ta vprašanja odražajo kulturne vrednote, ki jih pripisujemo pokrajini, npr. rekreacija, prosti čas, obujanje spominov ali doživetja.

Zahteve

Ravnanje s pokrajino, ki se uporablja za prostočasne dejavnosti, zahteva vključevanje vseh uporabnikov: prebivalcev mest, ljubiteljev športov na prostem ali vseh, ki v pokrajini iščejo oddih in sprostitve, kakor tudi podeželskega prebivalstva, ki v alpski pokrajini živi in dela, ali multilokalno prebivalstvo, ki potuje med dvema svetovoma. To seveda nikakor ne pomeni, da lahko vsakdo tudi uveljavi svoje interese. Nujen je torej usmerjeni dialog med udeleženi stranmi in ukrepi za usmerjanje množičnega turizma, ki ohranja kakovostno pokrajino, naravo in v najboljšem primeru prispeva k njegovemu izboljšanju.

Kakovost dialoga in rezultatov je v odločilnem smislu odvisen od kakovosti odnosov med mestom in podeželjem ter pripravljenostjo za prevzem in delitev odgovornosti. V ta namen so nujni ukrepi za krepitev ozaveščenosti. Gre za to, da »neozaljšano« pokrajino bolje spoznamo, izkusimo in cenimo. To vpletenim omogoča priti do spoznanja, da sta vrednost pokrajine in izguba kakovosti pokrajine previsoka cena za izvajanje prostočasnih dejavnosti ali kratkoročno maksimiranje dobička. Cena pokrajine se lahko opredeli v denarnem smislu, z zapovedmi ali oteženo dostopnostjo, v vsakem primeru pa se mora upoštevati socialna pravičnost med današnjimi zainteresiranimi stranmi in prihodnjimi generacijami.

Nove turistične infrastrukture naj nastanejo samo na območjih, ki se že intenzivno uporabljajo. Doslej šibkejša in slabše dostopna območja se naj ščiti pred novo infrastrukturo. CIPRA se opredeljuje proti povečanju zmogljivosti. Gradnja ter širitev nove infrastrukture za prosti čas mora spoštovati naravo in pokrajino ter upoštevati kakovostno gradbeno kulturo.

Naslednje ključno vprašanje je ravnanje z infrastrukturo v pokrajini, ki se za prostočasne dejavnosti ne uporablja več. Zaradi vedno višjih temperatur in nižje snežne odeje je žičniška infrastruktura marsikje postala neuporabna in odveč. CIPRA zahteva, da se tovrstne naprave in objekti, ki niso več potrebni, dosledno odstranjujejo. Da bi zmanjšali pritisk na doslej nedostopne, neokrnjene dele pokrajine, mora biti obstoječi smučarski turizem omejen na prometno dostopna območja¹².

3.5 Urbane pokrajine

Urbana, gosto poseljena območja se raztezajo zlasti v dolinah, v katerih je raba tal že zdaj intenzivna. Sicer pa problematika porabe tal počasi prodira v zavest ljudi; tako so v Avstriji porabo tal zaradi pokrivanja oz. zapečatenja tal zaradi gradnje ali prekomerne pozidave območij med letoma 2010 in 2018 uspeli prepoloviti¹³, a na teh območjih je še vedno

¹² Prim.: Stališče CIPRE "[Sončev obrat v zimskem turizmu](#)"

¹³ Zvezni urad za okolje (2019): Bodenverbrauch in Österreich. Status quo Bericht zur Reduktion des Bodenverbrauchs in Österreich.

vsakodnevno »uničenih« dvanajst hektarjev tal¹⁴. Tolikšna izguba seveda negativno vpliva na biotsko raznovrstnost, funkcionalnost tal, kakovost tako pokrajine kakor tudi življenja alpskega prebivalstva. Poleg tega imajo podnebne spremembe močan vpliv na poselitvena območja in prometno infrastrukturo, pa naj gre pri tem za naraščajoče temperature, poplave ali vedno bolj nestabilna pobočja. Poleg tega so tukaj nujno potrebne oblike prostorskega načrtovanja, ki so usmerjene v transdisciplinarnost in obravnavajo kompleksne izzive z združevanjem socialnih, ekoloških, finančnih in političnih pristopov, da bi tako v mestih ustvarili trajnostni življenjski prostor (prim. 2.2 Izpogajanje pokrajine).

Trendi in izzivi

Zaradi podnebnih sprememb so prebivalci alpskih mest poleti občutno bolj izpostavljeni vročini kot tisti, ki živijo na podeželju. Do zaostritve takega razvojnega trenda še dodatno prihaja zaradi gradbenih materialov in premajhnega deleža zelenih urbanih površin. Sočasno ima urbana pokrajina pomembno vlogo tudi za varstvo biotske raznovrstnosti. Tako npr. žuželke velikokrat v mestnem okolju najdejo več hrane in življenjskega prostora kot na podeželju z velikimi nasadi monokultur. Poleg tega zelene površine ljudem ponujajo možnosti za sprostitvev in oddih, za srečevanje z drugimi ljudmi, opazovanje narave in vključevanje v družbeno življenje v mestu, npr. z izvajanjem projektov urejanja mestnih vrtov.

Drug izziv je vedno večje število praznih zgradb in stanovanj v alpskih mestih. Demografske spremembe in nove oblike bivanja, a tudi pravne ovire in špekulacije na nepremičninskem tržišču take razmere le še zaostrujejo.

Zahteve

CIPRA zahteva, da mesta in urbana območja s pravnimi akti zavarujejo določen delež zelenih površin in da ta območja pri novih projektih spoštujejo gradbene predpise.

Mesta morajo tudi prevzeti večjo odgovornost za naravo znotraj lastnih meja, pa naj bo to glede biotske raznovrstnosti, varstva pred poplavami ali prilagajanja višjim temperaturam. Okrepiti je treba zeleno-modro infrastrukturo, torej zelene površine in vodne ekosisteme v mestih.

Zelene urbane površine morajo v kratkem času postati dostopne za vse prebivalce. Sposobnost narave, da uravnava temperaturo in omili negativne učinke podnebnih sprememb, je treba še učinkoviteje vključevati v strategije urbanističnega načrtovanja.

Dokler so v urbanih središčih še neizrabljene rezerve stavbnih zemljišč, se nova zemljišča ne smejo spreminjati v zazidalna. Pred gradnjo novih objektov je treba sanirati obstoječe prazne zgradbe in spremeniti njihovo namembnost. To ne pomeni le zmanjševanja porabe zemljišč in izpustov CO₂, temveč se tako ustvarja tudi dodana vrednost za obstoječe mestne četrti in vasi.

Sprejeto na skupščini delegatov CIPRE 9. decembra 2020.

¹⁴ Za primerjavo: ta podatek ustreza površini približno 17 nogometnih igrišč.